

candidate. s.-g. sciences ; 06.02.01 – selektion and breeding of animals. – Chubinske : 19 (in Ukrainian).

4. *Derzhavnyy reyestr sub"yektiv plemynnoyi spravy u tvarynnytstvi za 2016 rik – The State Register of pedigree business animal husbandry in 2016.* – [Electronic resource] – Access mode : www / URL: <http://animalbreedingcenter.org.ua/derjplemreestr> – 10.09.2017 y. – Dividers. from the screen (in Ukrainian).

5. *Zvit pro rezul'taty bonituvannya velykoyi rohatoyi khudoby molochnykh i molochno-m'yasnykh porid za period 2016–2017 rr. ukrayins'koyi chorno-ryaboyi molochnoyi, chervono-ryaboyi molochnoyi, ukrayins'koyi chervonoyi molochnoyi ta holshtyns'koyi porid – Report on the results of value cattle of dairy and dairy-meat breeds for the period 2016–2017 y. Ukrainian black-and-white dairy, red and white dairy, Ukrainian red dairy and Holstein breeds.* Kyiv (in Ukrainian).

УДК 338.512:636.2.034:082(477)

КРИТЕРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ НЕПРОДУКТИВНИХ ВИТРАТ НА УТРИМАННЯ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ МОЛОЧНОГО НАПРЯМКУ ПРОДУКТИВНОСТІ

М. В. ГЛАДІЙ, О. В. КРУГЛЯК, І. С. МАРТИНЮК

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)
irgtnaandpdg@ukr.net

До критеріїв економічної оцінки непродуктивних витрат на утримання великої рогатої худоби молочного напрямку продуктивності віднесено інноваційні, виробничі, ринкові, соціальні, екологічні. Наразі в структурі витрат на виробництво молока та живої маси великої рогатої худоби найбільшу питому вагу становлять витрати на корми та оплату праці. До непродуктивних витрат на утримання великої рогатої худоби молочного напрямку продуктивності віднесено втрати від незбалансованої годівлі, зниження генетичного потенціалу, подовження тривалості міжотельного періоду, скорочення тривалості господарського використання корів, низької якості молока та нееквівалентних цін його реалізації.

Ключові слова: непродуктивні витрати, молочне скотарство, годівля, оплата праці, реалізаційна ціна, прибуток

CRITERIA FOR ECONOMIC EVALUATION UNPRODUCTIVE COSTS FOR DAIRY CATTLE MAINTENANCE

M. V. Hladiy, O. V. Kruglyak, I. S. Martynyuk

Institute of Animal Breeding and Genetics nd. a. M.V.Zubets of NAAS (Chubynske, Ukraine)

The criteria for economic evaluation unproductive costs for dairy cattle maintenance are innovation, production, market, social and ecological. At present, feed and livestock costs account for the largest share of milk and livestock production costs. Unproductive costs for dairy cattle maintenance include losses from unbalanced feeding, reduced genetic potential, prolongation of the interrotional period, shortening the duration of economic use of cows, low milk quality and non-equivalent milk sales prices.

Keywords: unproductive costs, dairy cattle breeding, feeding, wages, selling price, profit

КРИТЕРИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ НЕПРОДУКТИВНЫХ РАСХОДОВ НА СОДЕРЖАНИЕ КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА МОЛОЧНОГО НАПРАВЛЕНИЯ ПРОДУКТИВНОСТИ

М. В. Гладий, О. В. Кругляк, И. С. Мартынюк

Институт разведения и генетики животных имени М.В.Зубца НААН (Чубинское, Украина)

К критериям экономической оценки непродуктивных расходов на содержание крупного рогатого скота молочного направления продуктивности отнесены инновационные, производственные, рыночные, социальные, экологические. Сейчас в структуре затрат на производство молока и живой массы крупного рогатого скота наибольший удельный вес составляют расходы на корма и оплату труда. К непродуктивным расходам на содержание крупного рогатого скота молочного направления продуктивности отнесены потери от несбалансированного кормления, снижение генетического потенциала, увеличение продолжительности межотельного периода, сокращение продолжительности хозяйственного использования коров, низкое качество молока и неэквивалентные цены его реализации.

Ключевые слова: непродуктивные расходы, молочное скотоводство, кормление, оплата труда, реализационная цена, прибыль

Вступ. Згідно положень економічної науки, підприємство прагне ухвалювати рішення, що забезпечать йому отримання максимально можливого доходу при мінімальних витратах [1, с. 22]. Тому в науковій літературі завдання оцінки доходів і витрат підприємства віднесено до ключових завдань економічних досліджень. Витрати є важливою економічною категорією, що мають вирішальний вплив на визначення цінової політики та формування фінансових результатів діяльності підприємства, характеризують рівень організації виробництва та застосовування технологій. Над питаннями оцінки витрат виробництва у сільському господарстві працювали вітчизняні вчені В. Г. Андрійчук, П. С. Березівський, В. І. Бойко, М. Я. Дем'яненко, В. Н. Зимовець, О. В. Крисальний, В. Я. Месель-Веселяк, Т. Л. Мостенська, В. О. Пабат, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак та ін.

В діючій практиці підприємств витрати класифікуються для цілей планування та обліку за статтями калькуляції собівартості [2]. Статтями витрат на виробництво продукції основного молочного стада є – витрати на оплату праці разом із нарахованим єдиним соціальним внеском, корми, роботи та послуги, матеріальні витрати, що серед інших включають вартість палива та мастильних матеріалів, засоби захисту тварин, амортизація необоротних активів, витрати на ремонт необоротних активів та інші витрати на утримання основних засобів, інші витрати та загальновиробничі витрати [3].

Наведені види витрат, відповідно до доцільності їх витрачання, також поділяються на продуктивні та непродуктивні, інформація про останні має окремим рядком наводитись в Примітках до річної фінансової звітності підприємства [4]. На відміну від продуктивних витрат, які є виправданими та доцільними для даного виробництва, непродуктивні витрати виникають в разі порушень технології, недоліків в організації виробництва тощо. Тому необхідно забезпечити проведення економічної оцінки непродуктивних витрат в племінному молочному скотарстві для визначення їх обсягу та питомої ваги в сукупних витратах.

Матеріали та методи досліджень. В процесі досліджень використовувались патентний пошук, контент-аналіз наукових джерел та нормативно-правових документів, структурний аналіз і синтез, методи порівняння, статистичні, економіко-математичні. Інформаційною базою слугували економічні показники роботи державних підприємств «Дослідне господарство «Нива» та «Дослідне господарство «Христинівське», що входять до мережі Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубца НААН (Черкаська обл.).

Результати дослідження. Економічну оцінку непродуктивних витрат на утримання великої рогатої худоби молочного напрямку продуктивності, що утримується суб'єктами господарювання, необхідно здійснювати на основі критеріїв, що враховують основні фактори

впливу на ефективність. До таких критеріїв відносять інноваційно-виробничі, ринкові, соціально-екологічні.

Основними напрямками впровадження інновацій у виробничі процеси племінного молочного скотарства наразі виступають:

- підвищення генетичного потенціалу тварин;
- раціональне використання кормових ресурсів, підвищення якості кормів;
- модернізація та автоматизація виробничих процесів;
- впровадження енергозберігаючих технологій [5].

До ринкових критеріїв оцінювання витрат відносяться відповідність виробленої продукції потребам ринку, рівень закупівельних цін, конкурентоспроможність продукції за ціною та якістю та ін. Соціальні та екологічні критерії визначають вплив галузі на рівень зайнятості населення, стан навколишнього середовища тощо. Оцінка непродуктивних витрат за всіма критеріями відбувається із застосування прийомів економічного аналізу.

До непродуктивних витрат, передусім, необхідно віднести витрати, що мають відхилення у порівнянні із нормативними, тобто незаплановані витрати, що не були відображені у кошторисі. Їх поділяють на непродуктивні витрати та непродуктивні втрати [4]. Зокрема, втрати можуть виникати у випадку заподіяння матеріальної шкоди третіми особами (можуть бути відшкодовані); знецінення запасів; втрати, пов'язані з надзвичайними подіями; у вигляді штрафів, пені, списання безнадійної заборгованості тощо. Для цілей бухгалтерського обліку до непродуктивних втрат в молочному скотарстві включають втрати від падежу молодняку та дорослої худоби на відгодівлі, за винятком втрат, які сталися внаслідок стихійного лиха, сум, що підлягають відшкодуванню винними особами, вартості одержаної сировини (шкур, технічного м'яса тощо) за цінами можливої реалізації [3].

Щодо непродуктивних витрат, що виникають внаслідок незапланованих організаційних причин, порушень технології виробництва, договірних відносин, – на відміну від непродуктивних втрат, їх можливо уникнути. Тому причини та динаміка їх виникнення мають бути об'єктом прискіпливого вивчення управлінського обліку та фінансового менеджменту підприємств. Серед наслідків порушення технології та недоліків організації виробництва в молочному скотарстві найчастіше зустрічаються:

- Значна трудомісткість продукції та недостатня продуктивність праці.
- Перевитрати матеріалів.
- Перевитрати кормів внаслідок порушення технології їх заготівлі та зберігання, недостатнього нормування годівлі й балансування раціонів.
- Порушення технології відтворення стада і вирощування ремонтного молодняку.
- Несвоєчасна діагностика та лікування тварин.
- Неefективне використання обладнання тваринницьких ферм.

У період фінансової кризи, коли ділова активність падає й відповідно зменшуються обсяги споживання продукції скотарства і доходи від її реалізації, для підприємств, що утримують тварин, скорочення витрат стає питанням виживання. Проте підходити до цього процесу потрібно обдуманно, для того, щоб у результаті скорочення витрат не постраждали життєво важливі аспекти діяльності підприємства.

Для досягнення необхідного позитивного ефекту від скорочення витрат, необхідно:

- ✓ проаналізувати витрати;
- ✓ визначити серед них непродуктивні витрати, які слід скорочувати;
- ✓ виявити резерви підвищення дохідності виробництва;
- ✓ розробити та запровадити заходи щодо скорочення непродуктивних витрат.

Відповідно до проведеного аналізу структури собівартості продукції скотарства в державних підприємствах «Дослідне господарство «Нива» та «Дослідне господарство «Христинівське», що входять до мережі Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Черкаська обл.) (табл. 1), в структурі витрат на виробництво молока найбільшу питому вагу становлять витрати на корми (42,6%) та на оплату праці разом із на-

рахуваннями (20,4%). У виробництві живої маси великої рогатої худоби на корми та оплату праці припадає 76,6% всіх витрат.

Реалізація генетичного потенціалу молочної продуктивності корів та підтримання їх здоров'я забезпечується шляхом балансування раціонів годівлі за поживністю відповідно до потреб тварин та фаз виробничого циклу (періоди лактації та сухостій), а також для уникнення захворювань (ацидоз, кетоз, ламініт). Повноцінна годівля забезпечує спрямоване вирощування ремонтного молодняку у різні вікові періоди, що передбачає максимальне збереження телят, формування системи травлення та відтворення, молочної залози тощо.

Раціональне використання кормів – один з основних шляхів зміцнення економіки господарства. Для уникнення непродуктивних витрат необхідно дотримання всіх технологічних етапів виробництва, зберігання, роздавання та згодовування кормів. Резервами підвищення ефективності витрачання кормів є підвищення рівня конверсії кормів у продукцію і зниження вартості раціону та окремих його складових частин. Зокрема, знаходження постачальників з меншими цінами на концентровані корми та замітники молока, вирощування кормових культур з більшою поживністю.

Важливе значення має також система способів утримання тварин. Наприклад, при безприв'язному витрати на оплату праці на 67% нижчі, ніж при прив'язному, рентабельність виробництва молока збільшується на 4% [6].

1. Динаміка структури собівартості 1 ц продукції скотарства в державних підприємствах дослідних господарств мережі Інституту розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН, %

Елементи витрат	Молоко							Приріст живої маси ВРХ						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	середнє	2011	2012	2013	2014	2015	2016	середнє
Корми	41,3	41,6	38,1	36,5	38,4	59,6	42,6	55,1	63,1	59,4	68,0	52,0	54,7	58,7
Прямі витрати на оплату праці разом з відрахуваннями	21,6	18,9	21,3	22,9	20,5	17,0	20,4	21,9	18,3	16,5	21,3	22,1	7,2	17,9
Пальне і мастильні матеріали	2,1	3,7	4,4	4,4	3,7	3,2	3,6	1,7	5,0	6,2	8,3	8,5	3,0	5,5
Амортизація необоротних засобів	2,4	2,0	0,8	4,2	1,9	0,5	2,0	2,6	1,2	3,6	0,1	0,6	0,3	1,4
Решта матеріальних витрат	20,8	23,7	26,2	21,1	21,8	18,1	21,9	12,8	10,4	7,4	1,8	10,4	20,6	10,7
Оплата послуг і робіт сторонніх організацій	8,9	7,5	5,4	4,8	8,9	1,5	6,1	0,7	-	-	-	5,0	13,0	2,9
Решта інших прямих та загально-виробничих витрат	2,9	2,6	3,8	6,1	4,8	0,1	3,4	5,2	2,0	6,9	0,5	1,4	1,2	2,9

Примітка. Джерело: власні дослідження авторів.

Ефективність системи утримання та годівлі корів оцінюють за наявністю таких патологій як затримка плаценти (середнє значення на рівні 8%; бажане – 5%), клінічний післяродовий парез (3%; 1%), клінічний кетоз (2%; 0%) [7]. Найбільше ж економічних втрат господарствам завдають захворювання молочної залози, що призводять до зниження рівня молочної продуктивності корів, якості молока; збільшення рівня захворюваності телят, вибракування худоби. Наразі сукупні непродуктивні витрати від захворювання вимені оцінюють у еквівалент 5–8% валового річного надою [8] або від 2,6 до 4,1 тис. грн. на одну корову (табл. 2).

2. Вплив кількості соматичних клітин на втрати молока

Наявність соматичних клітин	Втрати молока від 1 корови на рік (продуктивність 7000-7200 кг)		
	%	кг	грн.*
50000	0	0	0
100000	3	210	1554
200000	6	420	3108
300000	7	490	3626
400000	8	560	4144
500000	9	630	4662
600000	10	700	5180
700000	11	770	5698
1000000	12	870	6438

Примітка. * – за поточних закупівельних цін на молоко (7,4 грн./кг молока першого ґатунку).
Джерело: складено та розраховано авторами за [8].

До інших непродуктивних витрат на утримання великої рогатої худоби молочного напрямку продуктивності також можна віднести фінансові втрати від зниження генетичного потенціалу, подовження тривалості міжотельного періоду, скорочення тривалості господарського використання корів, низької якості молока та нееквівалентних цін його реалізації.

Висновок. Комплексна економічна оцінка непродуктивних витрат, визначена згідно інноваційно-виробничих, ринкових, соціально-екологічних критеріїв, дозволить в умовах відносної обмеженості ресурсів забезпечити ефективне управління виробничими процесами племінного молочного скотарства, зорієнтоване на збільшення прибутку.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Верланов, Ю. Фінансовий менеджмент. – Миколаїв, 2006. – 344 с.
2. Матюшина, Ю. Класифікація витрат як передумова організації управління підприємством / Ю. І. Матюшина // Економіка і регіон. – 2013. – № 2 (39). – С. 98–103.
3. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики України від 18 травня 2001 року № 132.
4. Лень, В. Непродуктивні витрати в обліку та звітності / В. С. Лень, М. С. Мисік // Вісн. Черн. держ. техн. ун-ту. – 2008. – № 33. – С. 29–38.
5. Тивончук, Я. О. Сучасні тенденції конкурентоспроможного розвитку ринку молока і молокопродуктів у Франції / Я. О. Тивончук // Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 169–175.
6. Чуйко, Н. Ефективність виробництва молока при різних способах утримання корів / Н. В. Чуйко // Вісник ХНАУ. – 2010. – № 11. – С. 176–180.
7. Фичак, В. Програма оцінки тварин за МЕП уже працює в Україні / В. Фичак // Агроексперт. – 2011. – № 9. – С. 92–93.
8. Афанасевич, М. Азбука молочної ферми / М. Афанасевич // Агроексперт. – 2011. – № 8. – С. 95–99.

REFERENCES

1. Verlanov, Yu. 2006. *Finansovyy menedzhment – Financial Management*. Mykolaiv, 344 (in Ukrainian).
2. Matyushina, Y. 2013. *Klasyfikatsiya vytrat yak peredumova orhanizatsiyi upravlinnya pidpryyemstvom – Classification of expenses as a prerequisite for the organization of enterprise management. Ekonomika i rehion – Economy and region*. 2(39):98–103 (in Ukrainian).
3. *Metodychni rekomendatsiyi z planuvannya, obliku i kal'kulyuvannya sobivartosti produktsiyi (robit, posluh) sil'skohospodars'kykh pidpryyemstv, zatverdzheni Nakazom Ministerstva ahraryoi polityky Ukrayiny vid 18 travnya 2001 roku № 132 – Methodical recommendations on planning, accounting and calculation of the cost price of products (works, services) of agricultural enterprises,*

approved by the Order of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine dated May 18, 2001, № 132 (in Ukrainian).

4. Len', B., and M. S. Mysik. 2008. Neproduktivni vytraty v obliku ta zvitnosti – Unproductive costs in accounting and reporting. *Visnyk Chernihivs'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu – Bulletin of Chernihiv State Technical University*. 33:29–38 (in Ukrainian).

5. Tivonchuk, Ya. 2011. Suchasni tendentsiyi konkurentospromozhnoho rozvytku rynku moloka i molokoproduktiv u Frantsiyi – Tendencies of competitive development of milk and dairy products market in France. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*. 1:169–175 (in Ukrainian).

6. Chuiko, N. 2010. Efektyvnist' vyrobnytstva moloka pry riznykh sposobakh utrymannya koriv – Efficiency of milk production in different ways of keeping cows. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu – Bulletin of Kharkiv National Agrarian University*. 11:176–180 (in Ukrainian).

7. Fichak, B. 2011. Prohrama otsinky tvaryn za MEP uzhe pratsyuye v Ukrayini – Animal Evaluation Program for MEP is already operating in Ukraine. *Ahroekspert – Agroexpert*. 9:92–93 (in Ukrainian).

8. Afanasyevich, M. 2011. Azbuka molochnoyi fermi – ABC of the dairy farm. *Ahroekspert – Agroexpert*. 8:95–99 (in Ukrainian).

УДК 636.2.034.082.21

ТРИВАЛІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДОВІЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ КОРІВ МОЛОЧНИХ ПОРІД ЗАЛЕЖНО ВІД КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ ЇХ БАТЬКА

Н. П. БАБІК¹, Є. І. ФЕДОРОВИЧ², В. В. ФЕДОРОВИЧ³

¹Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)
babikn@i.ua

²Інститут біології тварин НААН (Львів, Україна)
logir@ukr.net

³Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького (Львів, Україна)
lionel@i.ua

Досліджено тривалість та ефективність довічного використання корів голитинської, української чорно- та червоно-рябої молочних порід залежно від країни походження їх батька. Виявлено бугаїв, дочки яких оптимально поєднували високі показники тривалості господарського використання та довічної продуктивності. Встановлено, що корови, які походили від батьків різних країн селекції, відрізнялися між собою за показниками продуктивного довголіття. Серед тварин голитинської породи кращими за тривалістю життя, продуктивного використання, лактування, кількістю лактацій за життя та довічною продуктивністю виявилися корови, які походили від бугаїв угорської та канадської селекції, серед тварин української чорно-рябої молочної породи – корови, одержані від плідників російської та української селекції, а серед тварин української червоно-рябої молочної породи – дочки канадських та вітчизняних бугаїв.

Сила впливу країни походження батька на тривалість життя, продуктивного використання, лактування та кількість лактацій за життя, залежно від породи та показника,